

СТАНОВИЩЕ

за трудовете на доцент СТЕФАН НЕДЕВ ПЕНОВ, доктор на философските науки, участник в конкурса за професор по философия за нуждите на секция “Религия, вярвания, светоглед” към Института за изследване на обществата и знанието при БАН (ш. 2.3, Държавен вестник бр. 91/2015 от 24.11. 2015г.)

от доцент д-р Татяна Петрова Батулева, ИИОЗ, БАН, секция “История на философските и научните идеи”

Доцент д-р Стефан Пенев е единствен участник в конкурса за професор по философия към секция “Религия, вярвания, светоглед”. Той е възпитаник на Петербургския университет, доктор по философия и доктор на философските науки на ИИОЗ – БАН. Творчеството, с което кандидатът се представя в настоящия конкурс е впечатляващо: то включва два крупни монографични труда, 8 публикувани в чужбина студии и статии на руски език, над десет студии и статии, публикувани в България. То е част от трийсет годишни научни изследвания, чийто резултат са 125 научни труда, от които пет са монографии. Доц. д-р Стефан Пенев е представил изискваните от ЗРАС документи за конкурса (CV, списък на научните трудове, анотация и самооценка на теоретичните приноси в своите произведения).

Но творчеството на доц. Пенев впечатлява не само в количествено отношение, но и с разнообразието на проблематиката, върху която са фокусирани изследователските интереси на автора. Тя включва гносеология и диалектическа логика, методология и философия на религията, история на идеите и философски проблеми на естествознанието. Прави впечатление, че в това широко изследователско поле Стефан Пенев е автор със собствен почерк и авторитетно присъствие. Във време, когато водещи съвременни мислители са склонни да приемат диалектиката за “примираща” и “обезличаваща” другостта синтез, път към скрито насилие и издигат “съхраняването на апорията” като контрапункт на диалектическото снемане, Пенев дава пример за интелектуална

съпричастност към доказали своята ефективност мисловни практики. Той предпочита да се опре на интегриращата сила на “безсмъртния Логос” и диалектиката. Нещо повече, творчеството му представлява успешен опит за доразвиване, обогатяване, приложение и доказване на заложения в диалектическия метод евристичен заряд.

Последната монография на Стефан Пенев „Диалектическият логос на религията. Религиозната философия на абрахамичните религии” (452 с., 2015 г.) може да се разглежда като квинтесенция на дългогодишните изследователски усилия на автора. В нея си дават среща религия и метафизика, антропология и аксиология, логика и история на философията. Съчетанието на Хегеловия диалектически метод с процесуалния метод на Уайтхед и традициите на юдейската кабала става отправна точка, от която Пенев изгражда своя “разказ” за религиозното, за социалните и екзистенциални функции на религията. Целите, които авторът си поставя, са обговорени от различни аспекти: така например, ако първа глава е центрирана около епистемологична проблематика, втората представлява проекция на законите на диалектическата логика в свързаната със световните религии проблематика. Тук проличава още един аспект на авторския “почерк”, който виждаме и в студиите му: прецизния категориален анализ на понятия като религиозност, клерикализъм, сектантство, секуларизация и десекулризация на света и др. В главата “Диалектическа детерминация на религията” диалектиката става отправна точка за проследяване генезиса и филиацията на идеите. Особено плодотворни са размислите за рецепцията на идеи и преходи между различните религии: от древните шумери и египтяни към юдаизма, от една страна, и между юдаизма и християнството, от друга.

Принос представлява и обосноваването на единството на диалектическите и кабалистичните интерпретации, от което става ясно, че световните религии почиват върху принципите на абсолютното трояко умозаклучение като единство от онтология, епистемология и социокултурно творчество.

Втората монография на доц. Стефан Пенев “Мистерии на юдаизма и

християнството: религия, личност, общество (2005) развива тезата за “основната детерминанта на световните религии като екзистенциална потребност”; изследва юдео-християнските и елинските корени на европейската цивилизация; поставя акцент върху редица сектантски уклони и деформации на основните религиозни принципи. В нея за първи път у нас се подлага на системен анализ определящата роля на миракулността (чудотворчеството), присъща както на юдаизма, така и на християнството, интегрирало в себе си съдържания от юдаизма. Новаторска е тезата, че, за разлика от другите религии, чиито корени водят направо към доктрината, миракулността, в качеството си на “детерминационен битиен и екзистенциален скок”, става своеобразна отправна точка за определяне на *differencia specifica* на тези две монотеистични религии.

Респект заслужава и предприетият от автора опит за обосноваване на единен *юдео-християнски* мироглед. Основанията за него Пенев търси не само в общия субект, т.е. човека, чието развитие се стимулира от сложните и противоречиви аспекти на отношението религиозно /светско, църква /държава, трансцендентно/ иманентно, но и в специфичните проекции на религиозното в съвременния глобализиран свят. Пенев проблематизира опозицията секуларизация /десекуларизация и доказва, че диалектичното отрицание (под формата на институционално снемане на традиционната религия) не връща към клерикалните, организирани форми на религиозното, а ражда нов тип *персонална религиозност* и *иманентно-религиозна* култура. Така на практика води до прогрес и саморазвитие както на личностно, така и на цивилизационно ниво.

Представените студии и статии допълват и обогатяват тематично и аналитично основните тези на автора. Не е възможно да изредим всички, но ще маркираме някои от най-продуктивните според нас. Те включват: съдържателен анализ на ролята на православието в качеството му на опора на личности и цивилизации и път за преодоляване на новите “Вавилонски кули”, на секти и тайни общества; тълкуване на религиозния фундаментализъм като регресия и отказ от духовност; анализ на юдаизма като модел, по който се изграждат

другите монотеистични религии. Новаторски са интерпретациите на православието като естествен продължител на юдаизма; на исихазма и връзката му с диалектичното мислене; на принципите на платонизма и юдейската кабалистика като истински предвестници на Хегеловата диалектика. Пенев дава свое тълкуване на една многократно дискутирана теза: за християнството като религия на вината. Според него причината за това се крие в неуспешния опит за диалектично снемане на юдаизма, при което напреженията се запазват; процес, който, вместо до филиация и синтез, води до “формално преодоляване с демонстративно отрицание”. Към това можем да прибавим и богатата ерудиция на автора, който познава текстовете на най-видните религиозни мислители, философи и богослови. Именно тя го отвежда отвъд интерпретацията към създаване на своя теоретична концепция.

Във вече споменатия богат спектър от дейности на Стефан Пенев не може да не споменем и изявите му на преводач на специализирана философска литература от руски и иврит, както и дългогодишния му опит на преподавател по философия. Той е Председател на Научно-експертния съвет на Националния съвет на религиозните общности в България и член на философската секция на Съюза на учените в България. Стефан Пенев е и учредител и ръководител (от 2010 г.) на секция "Религия, вярвания, светоглед" към ИИОЗ – единствената светска катедра по религия у нас; организатор на серия годишни конференции с международно участие, съставител и редактор на множество тематични сборници; член на няколко български и международни редколегии и редакционни съвети. Не по-малко значим е фактът, че неговите тези са системно апробирани не само у нас, но и извън страната чрез публикации и участие в конференции и семинари. Свидетелство за това са и цитиранията и рефериранията на негови трудове (общо 116), включително и от издания на водещи международни университети като Санкт-Петербургския университет в Русия и Колумбийския университет в САЩ.

Изразявам категоричната си убеденост, че с дейността си на учен, преподавател, учредител и ръководител на секция “Религия, вярвания,

светоглед” доц. дфн Стефан Пенев притежава всички необходими качества да бъде избран за професор към ИИОЗ при БАН. Неговият избор би бил логичен завършек на едно респектиращо с количеството и качеството си творчество, в което теоретичното новаторство не остава затворено в книгите, а се превръща в основа за обосновани практически решения и ползотворен обществен дебат върху ролята на религията като цяло и православието в частност. Призовавам членовете на уважаемото Научно жури да подкрепят този избор, който би бил полезен както за секцията, така и за Института за изследване на общества и знанието.

Доцент д-р Татяна Батулева

1 март 2016